
Vi overvåger og sætter tal på os selv og hinanden som aldrig før. Asterisk har talt med den tyske sociolog Steffen Mau om fænomenet selvmonitorering, og hvad den stigende kvantificering af os selv og tilværelsen betyder for vores måde at være i verden på.

DET KVANTIFICEREDE MENNESKE

Af MATHILDE WEIRSØE

Ingen løbetur uden løbe-app, ingen slankekur uden slanke-app, ingen nattesøvn uden søvn-app – og nu heller ingen tur ud af hjemmet uden corona-app. Med de hundredevis af muligheder i App Store og Google Play kan der nemt gå sport i at monitorere sig selv. Hver eneste dag måler disse applikationer, hvor mange skridt du tager, hvor mange kilometer du løber, hvor mange timer du sover – og nu også, om du har været tæt på en corona-smittet person. De digitale applikationer skal bruges til på den ene eller den anden måde at regulere vores adfærd.

I Berlin sidder Steffen Mau, der er professor i makrosociologi på Humboldt Universitetet, og følger med i debatten om de forskellige europæiske myndigheders udvikling af corona-apps.

”Som jeg har forstået det, er Danmark væsentligt længere fremme, når det kommer til at måle aktiviteter digitalt end noget andet europæisk land. I Tyskland er vi noget mere konservative og tilbageholdende med at dele data,” siger han på en Skype-forbindelse fra sit hjemmekontor i Berlin.

’Det kvantificerede jeg’

Steffen Mau udgav sidste år bogen *The Metric Society*, hvori han beskriver og proble-

»Data styrer os i en særlig retning og gør samtidig vores adfærd ulogisk og ufornuftig.«

Steffen Mau

matiserer den kvantificering, vi alle er vidner til – og forsøgskaniner for – i disse år. Han er kritisk, på trods af – eller måske netop i kraft af – at han selv arbejder med kvantitative metoder i sin forskning. Han bruger betegnelsen ’det kvantificerede jeg’, når han beskriver, hvad de mange måleteknologier gør ved os som mennesker.

Egentlig er måleiveren slet ikke så ny, for mennesker har siden antikken målt og sammenlignet egne præstationer med andres. Men værktøjerne er forandrede, og så er det i højere grad os selv, vi konkurrerer med i dag. Selvmonitorering er ikke begrænset til nogle få fitnessentusiaster. Det er i høj grad folk, der gerne vil tabe sig eller på anden måde optimere sig selv, der bruger disse apps. Men mange af disse mennesker, forklarer Steffen Mau, er følsomme over for de psykologiske sideeffekter ved selvmåling.

”Mange brugere af selvmonitorerings-apps er sårbare, fordi enhver afvigelse fra den

objektive norm bliver et personligt problem, uanset om der er en naturlig forklaring. Hverken kalorier- eller løbe-appen tager højde for, om man har været syg, netop har mistet sin farmor eller har haft meget arbejde i en periode,” siger Steffen Mau.

Han fortæller, at mange fitness-apps bruger computerspilsdesign for at give brugerne stimuli, når de interagerer med appen. Det bidrager til en stigende afhængighed. Samtidig opstår der i disse år flere og flere apps, der virker direkte ind i folks hverdagsliv med det formål at korrigere deres adfærd. Fx i form af push-besked, der fortæller dig, at du er ved at overstige dit ugentlige tilladte alkoholindtag, eller at din – eller dine børns – skærmtid snart er opbrugt.

Mål din meditation

Selv mindfulness – altså et øjeblikstilhed og ro – kan man måle med en app, der dagligt stiller krav om, at du skal øge den tid, du mediterer. Den græske oldtids visdom fra Apollontemplet i Delfi ’Kend dig selv’ er blevet til ’Scan dig selv’ i en sådan grad, at selvopmærksomhed nu bliver guidet af data, skriver Steffen Mau i sin bog *The Metric Society*. Heri beretter han også om såkaldte digitale humør-trackere: Gennem push-besked bliver brugerne flere gange om dagen husket på, at de skal registrere deres humør på en skala. På den måde kan man

ILLUSTRATION: MORTEN VOIGHT

blive opmærksom på sine humørsvingninger. Samtidig genererer selvmålingen data, der kan bruges som input til en samtale med en læge eller en psykolog. En alternativ version scanner brugerens skriftlige kommunikation – e-mails, facebook-opslag etc. – for følelsesmæssigt indhold, og oplysningerne bearbejdes af algoritmer og bliver til data, der kan bruges til at evaluere brugerens (dvs. patientens/klientens) humør.

På den måde bliver mennesket reduceret til en kvantificeret krop, der slet ikke indfanger al den kompleksitet, der er forbundet med at være menneske. Samtidig bliver den menneskelige krop transparent og delbar, forklarer Steffen Mau.

”Det transparente refererer til, at data og tal om ens krop bliver synlige og tilgængelige for

andre, mens udtrykket ’den delte krop’ refererer til, at man sammenligner sine data med andres – eller med et gennemsnit af andres – data for at sammenligne sin præstation med deres. Tal og målinger giver nemlig kun mening, hvis man har noget at sammenligne med,” understreger han.

Unøjagtige ranglister

Kvantificeringen sker både på mikro- og makroniveau og er drevet frem af den samme teknologi, forklarer Steffen Mau. Mens vi hver især måler meget af det, vi gør og indtager i vores dagligdag, sker der målinger i langt større skala ude i samfundet hver eneste dag. Han nævner blandt andet ranglister for skoler og gymnasier, der indbyder til konkurrence om at tiltrække de bedste elever og

studerende. Problemet er, pointerer han, at disse ranglister ikke tager højde for elevernes socioøkonomiske baggrunde.

”Når man ikke tager højde for socioøkonomi, så ved man reelt ikke, om den høje eller lave placering på ranglisten skyldes gode lærere, solid undervisning og dygtig skoleledelse – eller det modsatte – eller om det blot er fordi, skolen ligger i enten et ressourcestærkt område med veluddannede forældre, eller om den fx ligger i et socialt belastet område,” siger Steffen Mau og tilføjer, at det ofte har en selvforstærkende effekt: Ressourcestærke forældre søger bevidst mod de velrenommerede skoler.

Han understreger, at målinger i andre sammenhænge kan give mening, fordi det lægger pres på dem, der ikke anstrænger sig for at yde deres bedste. Men usikkerheden ved målinger er et faktum, vi må forholde os til, mener Steffen Mau.

Målinger gør os ufri

På det personlige plan mister vi med den stigende kvantificering ikke kun privatliv, men også frihed, argumenterer Steffen Mau. For når alt måles, handler vi ikke længere uafhængigt og selvstændigt, men netop ud fra måleparametre, som er prædefinerede.

I den forbindelse bringer han den amerikanske psykolog Donald T. Campbell på banen og den teori, der slet og ret hedder Campbell’s Law. Den går kort sagt ud på, at jo mere en social kvantitativ indikator bliver brugt til at tage beslutninger af social art, jo større risiko er der for et moralsk forfald, som vil forstyrre og ødelægge den sociale proces, man oprindeligt ønskede at gennemføre.

Cambell illustrerede det med et eksempel fra den tidlige del af Vietnamkrigen. Her blev de amerikanske soldaterenheder bedømt på hvor mange døde vietnamesiske kroppe, de bragte hjem til deres overordnede. Antallet af dræbte var udtryk for soldaternes ’performance’. Men det resulterede i, at soldaterne begyndte at slå civilbefolkningen ihjel for at præsentere flere døde kroppe og dermed opnå en bedre ’score’.

”Det er et udtryk for en perverteret fortolkning af de måleindikatorer, der var udstukket. Men det siger også noget om, at når man måler én ting, så måler man ofte også andre ting. Meget få indikatorer måler lige præcis det og kun dét, de skal. De peger oftest i den rigtige retning, men lige så ofte er bivirkningerne endnu større. For målinger kan sætte menneskers moral og dømmekraft ud af spil, fordi de får os til at agere på baggrund af

nogle særlige måleparametre fremfor at gøre det, vi som mennesker finder rigtigt,” advarer Steffen Mau.

Eksemplet fra Vietnamkrigen er voldsomt, men ganske illustrativt for, hvad målinger gør ved mennesker, pointerer professoren. Han peger på, at det i princippet er samme mekanisme, der – i langt mildere grad – gør sig gældende, når vi taler om fænomenet ’teaching to the test’ – altså det faktum, at lærere underviser i det, deres elever skal testes i. Lærerne ønsker selvfølgelig, at deres elever skal klare testen godt – både for elevernes og deres egen skyld, men også for at skolen kan figurere højt på ranglister over skolers testgennemsnit. Herhjemme har der især været fokus på ’teaching to the test’ i forbindelse med de nationale test, hvor lærere stik imod deres egen sunde fornuft har brugt rigtig meget undervisningstid på at instruere eleverne i at terpe helt specifikke opgavetyper, som afspejlede testspørgsmålene, fremfor at nå bredere omkring i faget. Et sådant mønster er ifølge Steffen Mau en naturlig, men uheldig bivirkning ved data og den transparens, de skaber.

”Data styrer os i en særlig retning og gør samtidig vores adfærd ulogisk og ufornuftig,” siger han.

Corona-app skaber socialt pres

Sådan nogle indsigter omkring den menneskelige psyke og bivirkninger ved målinger bør ifølge Steffen Mau, spille en rolle forud for lanceringerne af de nye corona-apps, der skal overvåge europæiske befolkninger med det formål at opspore og inddæmme smitte. Som med alle andre målinger er det usandsynligt, at disse apps kun måler lige præcis dét, de skal, og intet andet.

”Coronakrisen har gjort os opmærksomme på, hvor kompliceret det er at måle korrekt. Alligevel påvirker sådanne målinger i høj grad, hvordan vi ser verden – også selvom vi ved, at de er utilstrækkelige og unøjagtige,” konstaterer Steffen Mau og henviser til, at vi forholder os til smittetal og risikovurderinger, vel vidende at beregningerne er baseret på estimater, der er kørt igennem matematiske modeller og derfor rummer en høj grad af usikkerhed.

Den danske corona-app gør det, ifølge en pressemeddelelse fra Sundheds- og Ældreministeriet, muligt for borgere nemt og anonymt at give besked til de personer, de har været tæt på, hvis de får COVID-19. Og de vil få samme besked, hvis de har været tæt på en person, der er blevet smittet. Som tilvalg kan man vælge anonymt at dele sine data

»Coronakrisen har gjort os opmærksomme på, hvor kompliceret det er at måle korrekt. Alligevel påvirker sådanne målinger i høj grad, hvordan vi ser verden(...)«

Steffen Mau

med myndighederne. Som i de fleste andre europæiske lande lanceres den danske app som en frivillig løsning, men Steffen Mau forudser, at der hurtigt kan opstå et socialt pres på dem, der ikke ønsker at bruge disse smitteopsporings-apps.

”Det kan meget hurtigt gå fra at være en frivillig øvelse til at være en social forventning eller ligefrem obligatorisk. De, der ikke bruger corona-appen, kan blive stigmatiseret som nogle, der ikke ønsker at bidrage til samfundets fælles bedste,” siger han og forudser, at normaliseringen af digitale sporingsteknikker, som coronakrisen fører med sig, vil ændre vores forhold til os selv og hinanden for altid.

Et klassespørgsmål

Generelt er vi som moderne mennesker ret gavmilde med at dele vores data, påpeger Steffen Mau, og minder om alle de digitale fodspor, vi allesammen sætter hver eneste dag, når vi ’liker’ noget på facebook, bestiller tid hos frisøren eller lægen eller søger på et hvilket som helst website.

”Det er uoverskueligt for de fleste at gå imod den strøm. Og det vil betyde, at man skal ekskludere sig selv fra at deltage som demokratisk borger i en masse ting. Så jeg vil ikke kalde mennesker, der følger denne strøm, for naive eller ignorante, for det gælder faktisk de allerfleste af os – mig selv inklusive,” siger Steffen Mau.

Betyder det, at vi fuldstændig har overgivet os til data? Eller kan det tænkes, at der på sigt bliver mobiliseret en stærk modbevægelse? Det sidste tror Steffen Mau ikke på. Han ser to scenarier for sig. I det første scenarie fortsætter vi med buldrende hast ad den vej, vi er på nu, hvor et stigende antal personlige og sociale aktiviteter bliver målt og kvantifi-

ceret. Konsekvensen bliver, at vi producerer for meget data, som bliver til det, professoren kalder ’hvid støj’. Det andet scenarie, han ser, tager sig forskelligt ud afhængig af, hvilken social klasse vi kigger på. For måden, folk håndterer og forholder sig til data og deres egne digitale fodspor på, vil forme et nyt digitalt klassesamfund.

”Mennesker i toppen kan hoppe af det digitale tog og helt undgå at sætte digitale fodspor ved blandt andet at undlade at bruge apps og hjemmesider, der høster private data. Det kan de kun, fordi de har råd, overskud og forbindelser til at tænke og gøre sådan. Vi ser allerede, hvordan nogle ansatte i tech-virksomheder i Silicon Valley vælger ikke at have en mobiltelefon og sender deres børn i Steiner skole. De bliver den nye digitale elite, fordi de har kontrol over teknologien – ikke omvendt,” forklarer han.

De fleste af os vil imidlertid tilhøre den store middelklasse, der er optaget af at administrere vores økonomi fornuftigt, men som i researchen efter den billigste forsikring eller bil giver masser af personlige data fra os. Endelig vil der være en nedre social digital klasse – de fattige og uuddannede.

”De er de mest udsatte, for de vil helt opgive at tage deres forholdsregler. De forventer ikke at få meget ud af det kvantificerede samfund, fordi de har meget få ressourcer og lille kapacitet til overhovedet at byde ind i konkurrencen om at optimere sig selv og deres tilværelse. De har tabt på forhånd, så hvorfor overhovedet bekymre sig om det?”

Men Steffen Mau bekymrer sig. For hele menneskeheden. Han ser, at kvantificeringen af det sociale – altså vores måde at være i verden på – meget vel kan skabe en ny form for ulighed, skabt af den stigende tendens til konstant at evaluere og sammenligne mennesker med hinanden. Som han, noget nedslående, skriver i sin bog *The Metric Society*: ’Fra nu af vil selvmålinger følge os i vores hverdag som en skygge, vi ikke kan ryste af os.’ ■

Læs mere:

Steffen Mau: *The Metric Society – On the Quantification of the Social*. Polity Press, 2019.

STEFFEN MAU er professor i makrosociologi ved Humboldt Universitetet i Berlin. Han forsker bl.a. i, hvordan målinger og data påvirker mennesker og samfund.